„ЗАСТАВА“ излази редовно: **средом, петком и недељом**, а по потреби и **уторником**.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:

на целу годину	12 фор.
на по године	6 „
на четврт године	3 „
на један месец	1 „

За Србију:
(у сребру.)

На годину 120 гроша, на пола године 60 гр.
На четврт године 30 гроша чарш.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке реге оваких ситних слова, а за жиг се плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у дунавској улици.

РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви листа у месту могу се добити по 10 нов. у трговини Љ. Стефановића и браће М. Поповића код „црвене руже“

БРОЈ 80. **У НОВОМЕ САДУ, У ПЕТАК 28. МАЈА (9. ЈУНА) 1876.** **ГОДИНА XI.**

„НА ВРХУ МАЧА“ — МИР ИЛИ РАТ!

Превврат у Цариграду тако је пренеразио и оглушио европску дипломацију, да је требало нешто времена, да се разабере, да себи дође, и да према Порти, а и — међусобно позицију узме. Настала је кратка одпочивка, тишина, коју је овде, онде прекидао усклик радости, да је руска дипломација пораз претрпила, да је „ударила рудом у брег“. Већ се почело поговарати о новом „груповању“ велесила, т. ј. о њином раздвоју на две супротне гомиле, шта више и о „изоловању“, осамљењу Русије. „Н. сл. Преса“ већ ликује: да је Енглеска за собом повукла Француску, да ће обе за собом повући Италију, да Аустрији не остаје други избор, него ступити у то коло, и да ће напослетку и Пруска морати томе колу приступити не само због заједнички аустро-немачки интереса на балканском полуотоку, него и због тога, да парализше, неутралише, осујети Немачкој супротан уплив Француске у тој лиги. Тако би Турској противу Русије стојала сва остала Европа за леђима.

„Н. сл. Преса“ хоће и више да зна. По њој је у последње време, после цариградске катастрофе и Русија и Енглеска Аустро-Угарској приступила с предлозима, прва у погледу деобе, друга у погледу одржања Турске. Ако Аустро-Угарска безусловно пристане уз Русију, повукле би се заједну и другу монархију „гравитацијоне линије“ у турској царевини, т. ј. деобне линије било за садању, или за скорашњу будућу деобу Турске. Наравно, „Н. сл. Преса“ светује Андрашији, да се приклони „енглеско-индијскоме царству“, јер би оно, што би Аустро-Угарска уз Русију добила, било „депозит“, дато „на оставу“ до прве прилике.

Нема сумње, на Босфору укрштавају се интереси више мање целе Европе, али поглавито се укрштавају, и у неразрешљиви чвор уплећу интереси Русије с једне, Енглезке и Аустро-Угарске с друге стране. Као што се предлагало. да се у средњој Азији повуче „демаркацијона“, погранична линија међу Русијом и Енглеском, и њиним упливом, тако се и у европској Турској тражи та „демаркацијона“, а то ће рећи деобна линија међу Русијом и Аустро-Угарском.

Ми смо већ оценили, и управо осудили руску политику, или руску маневру и тактику у текућем источном спору. Тако нам се чини, да је свему томе основа неискреност руске дипломације, руске владе спрам хришћански, а нарочито сродни народа на балканском полуотоку у обште, спрам Србије и српског народа особено. Крајње је време, да отворено кажемо, шта нам на срцу лежи, јер тиме неможе се и неће се ништа покварити, али може помоћи прво тиме, што руска влада, ако јој та сумња и зебња српска с надлежне стране до знања дође, сад има најбољу прилику, ту сумњу и зебњу делима разбити и опровргни, а друго, што се у противном случају српска политика тако удесити може, да у клици сатре по српство опасне намере и планове.

Истина, Србима се увек „пришаптавало“, да Русија никад и никако неће допустити да Аустро-Угарска заузме Босну Херцеговину, и у обште „забрђе јадранског мора“, али Андраши је у делегацији изрично и јавно рекао: да га је у Берлину једна — очевидна руска — сила наговарала на „окупацију Босне“, а окупација ништа друго није него „маркирање демаркацијоне линије.“ Сви су листови раструбили, како се руска дипломација у Берлину заузимала, да Црна Гора добије проширење границе у Херцеговини, и спрам мора, а као остале српске земље могу „куд које“. Руска влада и рецимо руски двор мргоди се на Србију, и чини нам се не с тога, што јим не би годио кнез Србије, или што би јим мање годио него други, пошто је и кнез Србије дао довољну, по нашем мишљењу и сувишу сведочбу одности своје, него — што јим негоди дух, мисао, тежња, будућност народа српског. Кад је „немирна“ католичка Пољска могла, или морала спојити се са Русијом, као зашто не би могла и хтела та православна Србија, која је очима руске владе „јужна Пољска.“ Изгледа, као да се таке мисли мету и врзу по главама руски државника од кова Шувалова, Горчакова па чак до Игњатијева и Фађејева. Као довољно би било, оставити „камениту Архимедову“ тачку на јадранском мору, а остало међутим разбацити и тамо и амо, да се уништи „квасац слободе и федерације славенских народа.“

Кад Србин на те мисли дође, мора да да зажали, што ударац у Цариграду није одјекнуо подобним одударцем у Петрограду. „Самодржавна“ Русија увек ће дворске, „кабинетске, „абсолутистичке“ интересе истицати пред интересима остали словенски народа, па и самога руског народа.

Но то је ствар, коју српски народ сад ни непосредно ни посредно изменити неможе, него мора рачунати с постојећим чињеницама.

Како сад стоји источна ствар?

Да је посмотримо најпре с негативне стране.

С те стране најбоље ће нам је осветлити непријатељ српски. Ево, шта је Фалк, главни уредник „П. Лојда,“ као члан угарске делегације, и известилац одбора за спољашња дела, и „труба Андрашијева“, у беседи својој рекао о источној ствари: „Турска, рече Фалк, по свој прилици није у стању, да устанак сама савлада; на балканском полуотоку нигде се непокзује снага, која би могла бити средсреда новога облика; наши животни интереси забрањују, да се тамо угњизди стран уплив; наша монархија неможе имати позива, задатка, да непосредно оствари нов облик; безусловним одржањем постојећег стања не би се осигурао мир, него би изишло противно; „поправљено“ постојеће стање било би истина погодно решење заплета али ни данас немамо основане наде, да ће тим успети“.

Изређав те немогућности, или непробитачности решења, нашао је за најбоље ослонити се на „увиђење, домољубље и енергију“ Андрашија, с поуздањем: да ће он умети у том заплету осигурати што већу корист за монархију.

Дакле поглавито је двоје, што се једно неће, а друго држи за непробитачно: прво је стран уплив, друго непоправљено постојеће стање. „Поправљено“ пак постојеће стање онако, као што га је Андраши предложио, без европске гаранције, неби ништа вредило, а Горчаковљева „европска гаранција“ баш је била клисурина, о коју се разбио „концерт“ европски, шта више о коју се разбија и сам тројецарски савез, јер је и сам покушај изазвао одпор Енглезке, и потрес у Цариграду, а и Андраши једва је дочекао да се курталише ортаклука у том с Русијом.

И наша браћа, који се ствар тиче, тек су из „деференције“ спрам Русије, њој за вољу пристала на решење заплета путем „гарантованог, поправљеног постојећег стања,“ можда у нади, да од тога неће ништа бити, као што се и збило. „Гаранције“ нашој браћи неби ништа помогле, јер би Турци поступали, као и одсадопомене европски представници и конзула не би помагале без потега „мача из корица,“ а богме велесиле неби мача сваки час потезале, и једна би другу у том пречиле. Гаранције би те нашој браћи више од штете биле, јер би само за њи биле узда, да се не крећу, да „не ремете мир европски,“ а не за Турке. И по Србију би боље било, да су велесиле, одклонив искључиву руску протекцију, оставиле је без „европске гаранције“ јер се показало, да је та гаранција више штит Турској противу Србије, него обратно.

Кад се дакле неће стран уплив, па ни „гаранција“ страна, а још мање окупација, или деоба, с друге пак стране кад се „непоправљено“ постојеће стање за „непробитачно,“ а „поправљено“ без гаранције за илузорно, ништаво, и као и „непоправљено“ по мир Европе због свагдање опасности устанка за опасно држи, и напоследку кад се „због одржања европског мира“ хоће ма и привремено „одржање Турске“, шта преостаје?

Ништа друго, него ново образовање, и односно проширење автономни, или тако звани полунезависни хришћански држава на балканском полуотоку.

Таје мисао одма с почетка устанка из Енглеске бачена, и ако би јој се „званична“ т. ј. Дизрајелова Енглеска противила, јавно мишлење Енглеске пре би Дизрајелов кабинет оборило, него што би допустило, да Дизрајели због тога Енглезку увуче у европски рат. И сама „званична“ Енглезка почела је у последње време разлику правити између интегритета територије,“ (земљишта) и „интегритета нације“ у Турској, у томе смислу, да земљиште остане целокупно, ма се „автономијама“ и окрњила целокупност нације, т. ј. непосредног поданства, и подручја турског. И данас би сва Енглезка на то пре пристала, него на „поправљено стање с европском гаранцијом,“ јер би то значило непрестано и легитимно мешање велесила, и то претежно суседни велесила, у самој ствари пак мешања и уплива Русије, кога се Енглезка па и остала Европа клони као ђаво од крста, а и ми му не видимо вајде по српски народ. Французка, која би рада посредовати међу енглезким и руским гледиштем, приближила се енглезком гледишту у толико, што жели: да концесије од стране Порте хришћанским народима буду добровољне, али да буду и најшире, које неби ни требале непрестаног омешања велесила у унутрашње ствари, па ма то биле и „обласне автономије,“ полусамосталности. То је требала Русија одма с почетка приватити а кад није, има још времена. Тим би се најлакше и најбоље изкобељала из кривог положаја, који би је или на „осамљеност,“ и постидну ретираду или у случају рата на „добру вољу“ Бизмарка осудио.

Историја је већ показала пут, којим нестају царства на Босфору основана, т. ј. така, која хоће из једног средишта силом да владају околним несродним народима. Византијско царство које се ширило преко Дунава, напоследку се збегло на Цариград и ближу му околину, тако звану источну Тракију. У том га је стању застао и срушио Муамед II. Нека се тако збегне и турско царство. Кад је Европи до тога, да Цариград још за које време остане у падишиним рукама — нека му Цариграда с ближом околином. Српском народу који је највише крви пролио и пролива, није стало до Цариграда, а и бугарски може бити без њега. Можда је по обоје боље, да је та капија светске, па и њине трговине у слабиим рукама. Свакако Цариград и појас око њега спада у круг европског питања, које се и одложити може; али због тога није нужно, да српски и бугарски народ носи на врату јарам турскога робства. Као што се Романија, Србија, Грчка од „турске мрцине“ одкрунити могла, може и Босна, Херцеговина, Бугарска па и Тесалија, Епир, Кандија, ма неке од њи и данак плаћале.

Једина би Аустро-Угарска томе се противила, али њен одпор не би ни онда што важио, кад би и Енглеску за се придобила.

А ако је Фалку — Андрашији веровати, и Аустро-Угарска бајаги би само с тога имала приговора, што не види „средсреде“, способне за „нове облике.“

На Србији је, да покаже, да има те „средсреде“, истина средсреде само за српски народ, али и стожера за бугарски народ и у обште за коалицију и потоњу конфедерацију хришћанско-славенских народа, којима би се кад тад придружила и два крила румунско и јелинско.

У Емсу конферишу на ново за овај „нов случај“ два цара, Горчаков, Бизмарк и Кароји. Андрашији као да се неће више у клопку. Кароји је тамо као „аускултант“. У обште међу Русијом и Аустро-Угарском по оном, што се у делегацијама зборило, што се у Цариграду збило и што се у аустро-мађарским заданутим листовима пише, неможе бити више искрености, поверења а најмање пријатељства — осим на стид и срам Русије, и на штету хришћанских народа на балканском полуотоку.

Какав ће „цуг“ — повлак — разтројена дипломација учинити, незнамо, и нећемо да нагађамо; али смо уверени о томе, да би рат Србије и Црне горе противу Турске створио нову, по ослобођење хришћански народа у Турској поспешну ситуацију. Велесиле би се међусобно парализале, неутралисале, биле би задовољне, да се пламен рата ограничи на Турску. У таком случају би Пруско-Немачка без зазора стајала уз Русију за пведупређење или осујећење оружане стране интервенције; Французка не би имала на разлога, ни воље, противити се, и усамљена остала би — Енглеска, можда са Аустро-Угарском.

Да по Србију не би ни у најгорем случају било опасности, сведочи и то, што Дизрајели не би рад од своје воље пристати на политику, која би Турке и хришћане у случају међусобног рата „оставила својој судбини“ јер се боји, да би та политика важила само за Србију и Црну Гору, кад би биле побеђене, а не и за побеђене Турке.

И тако је и опет на Србији: да без оклевања — пре него што се Турци сасвим приберу, и помоћу султанови и енглески новаца хиљадама војске из Анатолије граници Србије примакну, на „врху мача“ изнесе питање „мира или рата“ с Турском.

Босна и Херцеговина су српске земље. И Муамеданци су у њој српске народности.

Нема ту нико други право на њи. „Постојеће стање“ је немогуће — то и Андраши признаје. “Поправљено“ постојеће стање без европске гаранције, а и с њом, нема праве вредности — и то сви признати морају, а осим тога питање „гаранције“ може изазвати европски рат. Нека дакле Србија под претњом неодложног рата неодложно заиште сједињење Босне и Херцеговине и Старе Србије са Србијом и Црном Гором, с поиудом данка за земље што Србији припадну, а за бугарски народ подобну обласну автономију. Ако порта у опредељеном кратком року не пристане — нека се рат отпочне, док дипломација није направила нову замку и смицљицу или док порта не прикупи сву силу своју.

Ми смо казали, и опет кажемо: Босанци и Херцеговци треба да изиђу на среду са својим захтевом сједињења Србији и односно Црној Гори.

Докле оклевати, или предомишљати се? Та устанак у обема областима није мања „велеиздаја,“ него што би био проглас онога сједињења! Нашто дакле зазирати од тога корака, и дипломацији, нарочито туркофилској у руке давати држаље за моралну сикиру противу Србије и Црне горе, представљајуће, да народ у Босни и Херцеговини хоће само неке „олакшице,“ а не политичну самосталност, или још сједињење са Србијом и Црном Гором? Нашто то? Јунаци на бојном пољу ваља и на дипломатском да изиђу са правом здравом бојом на среду! Ово би свакако ускорило акцију, рат Србије с Турском.

Крајње је време, да се србство одлучи, и да Србија покаже свету, и — Аустро-Угарској, да је кадра бити „средсреда новога облика на балканском полуотоку.

СРПСКО-БУГАРСКИ УСТАНАК У ТУРСКОЈ.

Н. Ерцег-Нови 30 (18) маја 1876. После крваве битке у Дуги војводе и главари устаски држали су састанак, на којем су установили неколико правила врху војничког реда. Између осталог закључили су да у напријед ни један усташ несмије посјећи турску главу; кад би се ударило на које село да се несмје куће палити, ни робити, из којијех пушка не пуца; од сваког батаљуна изабрали су по 100 момака, који ће као чете крстарити по Херцеговини, те пазити де се Турци спремају, ђе би било згодно ударити, ђе би се могло Турцима што отети и т. д. Ове чете одма су отишле по Херцеговини до Мостара и свуда прегледале стање турске војске. У понеђељак 10 маја чете се поврате главном стану у Витељицу, између Вањана и Корита, ђе је устаска војска

била улогорена. Четовође јавише да би најзгодније било ударити на турска села: Церницу, Кључ и Заграђ. Војводе: Бачевић, Зимонић, Радовић, Пеко, Баћо Мићуновић и ком. Детко Пејов, договоре се те из цијеле војске изаберу 500 најбржијех момака и одправе их ноћно да заузму бусије око села и то 250 око Церице а 250 око Кључа и Заграђа. Остала пак војска имала се кренути јутром да удари на обкољена села. Кад би 11. маја бијелом зором крену се турска војска из Липника и Метовије пут Билећа. Предстража турска од 25 људи нагази на бусије усташке код Церице, те стане пуцати и јављати осталој војсци да су усташи у засједе. Чим четовође усташке увидише да су их Турци опазили, они нареде да се заметне бој, оборе из пушака и повичу као да ће на јуриш, али Турака бјеше сила, није се могло јуришати. У то цијела турска војска, од осам батаљуна и два топа, стигне и обори на усташе плотуне. Топови пуцају на све стране, острагуше турске недаду главу помолити, храбра усташка чета види да неможе сили турској одољети, те стаде лагано измицати прама „Каменом-брду", ђе је већ усташка војска била стигла. Турци навале још жешће на усташе, јер мишљаху да је само оно 250 људи, па да ће их свијех поубијати. Кад се Турци примакоше главној усташкој војсци, заметну се жестоки бој, тада још чешће стадоше пуцати турски топови са „Кобиље-главе". Оно 250 момака што су били заузели кланце око Кључа и Заграђе, још стајаху прикривени, али их бјеху Турци из кућа опазили, те са прозора један другог довикиваше: „Мујо, Алија, Авдо, Мурате, нико нек се не миче из кућа, јер су власи запалили око кућа да нас побију; нек се бој бије, нама није срамота чувати нашу ђецу и куће, боље бар да на огњишту погинемо, кад се мора гинути. Док су се Турци овако довикивали, усташи су из засједе пазили неби ли који из куће изашао. Али кад виђоше да Турци немисле из кућа излазити, а бој око Каменог-брда и Кобиље главе већ од два сата траје, четовође нареде да изађе војска из заседе те преко друма код Церице да ударе турској војсци с бока. Већ не пуца него један топ, Турци се спремају на узмицање, у то удари ово 250 чилијех момака по сред турске војске. Турци се збуне те нагну бјежати, неки измичу у Гацко а неки се склањају у куле у Церници. Истина се мора рећи да су се Турци овог пута јуначки били, у почетку бјеху се малко збунили, али кашње цикнуше борије, те се војска упарати и стаде постепено измицати. Усташи јурише ханџарима, те погнају Турке све до под куле а већ бјеше и ноћ примакла, те се бој прекину. У овом крвавом бој пало је, као што сами Турци приповедају 560 војника, али усташи држе да ће бити више. Од усташа пало је онај дан 27 и то 8 мртвијех и 19 рањенијех. Војвода Сочица у овој битки није учествовао, он је био с војском на Равном у Пиви.

Ово је прва битка, од када се боре Срби са Турцима, да Срби нијесу посјекли ни једну главу турску, не што нијесу могли, него што је наређено да се више не сјеку главе. Лијепа хвала војводама, што уредише војевање и одбацише турски обичај, сјечење глава. Овијем још већма показаше свијету да усташи нијесу крволоци, него људи, који се поштено и јуначки боре за своју слободу, без које нема им живљења међу Турке.

Турска војска сада се находи у Гацком и то у овијем мјестима: Метовији, Липнику, Церници, Кључу, Автовцу, Столцу и Миљи, у све биће око 20 табора низама осим башибозука.

Усташка војска стоји између Биљеће и Гацка, биће је око 4000 момака.

Зубачка војска креће се у чете пут Требиња и око друма на Дубровник.

Свиштов 16. маја. Усташки покрет раширио се од Сливна до Тројана покрај поле Балкана. Усташи се броје на 10—15 хиљада само на северној страни Балкана, без оног двојног броја на јужној страни у Тракији. И ако су Турци од шпијуна из Ораховица дознали за устанак на северној страни, опет нису могли угушити, да не букне на све стране, и већ се јуначки бију на све стране а у толико лакше, што је овде редовне војске турске најмање. Неки Нецип-дели предводи једно оделење башибозука које има да гони усташе, али које напада на мирне грађане, коље децу и жене, јер се до усташа приближити неможе. У дрјановском, севлијевском и тројанском окружију поклали су и бесчастили башибозуци много жена и деце. Манастир Ново-Село изгорео, а две младе калуђерице Турци заробили. Башибозуци несмеју да иду напред, но само по селима праве пакости, пљачкају стоку сељака, краду свиње и продају их будзашто по 10 до 12 гроша турски од комада.

Проноси се глас, да је сва чета Нецип-делије ових дана савршено разбијена, и 200 његових башибозука заробљени и допраћени међу 5000 усташа. У Ало-Којувци у трновском округу ухватили Турци једног попа и учитеља, код попа су нашли 15 ханџара из габровске фабрике. Попа су разапели на крст и тако везана донели у Трново. Жене из тројанског округа бију се јуначки против башибозука са сулицама направљеним од косе, за ото башибозуци разјарени кољу децу невину и пљачкају све, што нађу. Говори се, да је Габрово попаљено.

Један Бугарин.

„Пол. кореспонд." пишу из Рушчука:

„Из *Софије* је 19. један табор низама послан у Белградчик. Усташи дознаду за то и нападну ово оделење 20. близу ове вароши са знаменитим надмоћијем. Турци морадоше после кратког боја повући се, пошто је најмање 300 усташа на месту остало.

Већи бој био је 22. код Сартова. Ту је стајало 8000 људи једно према другом и Турци су могли да употребе и топништво. Ипак нису могли да отерају Бугаре из њихових згодних позиција. После борбе од осам сахата повуку се Турци у најбољем реду, али без резултата.

На заповест ђенералисима Абдул-Керим-паше отишао је Фазли паша са 5000 људи против окола усташкога код Новога Села. Он је хтео да усташе свакојако из овог положаја истисне, али поред све храбрости и великих жртава није могао добивени налог извршити. Усташи нису ни стопе од свога положаја уступили. Данас или сутра ће Фазли-паша, по свој прилици, свој нападај поновити.

По свима вестима види се, да усташе предводе војнички извежбане војводе и да располажу приличним оружјем. Али је и то извесно, да је посљедњих 14 дана много товара оружја у Бугарску укријумчарено. Да је Србија оружница за бугарски устанак, то је сигурно, Од стране Турске се врло површно пази на границу.

Да свећенство народ позива: да пристане уз устанак и да иначе свакојаким средствима гледа да устанак унапреди, довољно је доказано. Вилајетска влада хоће сада да противу свећенства, пошто опомене ексарха нису користиле, безобзирце поступа. Тако су већ у Пловдиву архимандрита Гервасија са пет других калуђера у тамницу бацили. Њихова судба као да је решена. По свој прилици биће посечени. Овај пример ће врло мало хаснити, јер и *тајна народна влада* од своје стране смртном казни прети оним свећеницима, који би издали устанак. Свећенство мисли да ће пре умаћи Турској правди него ли освети „тајне" владе.

Данас је дошло приватних вести из Видина, по којима је ова варош са четири стране запаљена. Ватра је узела приличне димензије, али је ипак испало за руком да се спасе већи део вароши. Да ли је ватра са свим угашена, до сада још се не зна.

ПРЕГЛЕД ПОВИНА.

„Нова България„ пише!

„Већ се започиње драма на балканском полуострву! Многоспомињано источно питање, које су до јуче држали за непроменљиво, већ је ступило у свој трећи чин на политичкој позорници Јевропе, и нема већ сумње, да ће да се своме крају приближи. Први чин отпочели су наша јуначка браћа Херцеговци; други је прошао у бескорисним стратегичким и дипломатским пантомимама (празним играма) од стране Србије и Црне Горе; а трећи, при којега почетку требао је да буде крај нечовечном турском господарству у Јевропи и у којем је требао да учествује сав југословенски хор (лик), започет је нашим несретним и до крајности потиштеним бугарским народом„...

„Бугарска побуна је већ задобила своја права и борба је већ отпочела у свој својој очајаности. Касапница ће да буде страшна и одвратна, жртве ће да буду безбројне од обе стране. Стрепите, тирани (Турци)! Восфорски идол ће да падне, „болесни човек" ће да умре... Није ту сад Менчиков у Цариграду и Русија са својим козацима на Дунаву, противу којих да устанете и да побијете 800,000 живих суштаства, и да потрошите више од 8 милијарада франака, да би очували јевропску равнотежу. Ту није Србија и Црна Гора, противу којих да употребите перо и мамузе господина Андрашије, те да их натерате, да не наруше оружани „општи мир„. Ту нису три романска родољуба, који за једно „аферим" од стране Турске готови су да нас тамо отправе, где су изгинули прадедови нам Бранковани. Ту је сада очајни, и јуначки бугарски народ од седам милијона, који је кроз читавих пет столећа носио на плећима најнечовечнији јарам у Јевропи и који данас устаје и захтева: слободу или смрт! Ту је неумолива дођика историје, која иде за уништењем свега онога, што је старо, труло и несувремено а у живот подиже оно, што је ново, здраво и човечно.

Може ли ко да измени ову тенденцију (историје) и да натера природу, да пође другим путем? Хоће ли опште људски деспотизам да се још једаред дигне противу тежње турске раје? Ми знамо врло добро, да у Јевропи, која се поноси својим „богоугодним" и „човекољубним" уредбама и која склапа друштва и противу мучења животиња, у тој истој Јевропи има их, који су противу ослобађања јужних Словена и у опште противу слободе свега људства; ова тежња је оличена у јевропској дипломацији, којој је руководилац племенити гроф Андрашија; знамо најпосле, да дипломатске добре жеље Јевропе, које су добиле облика у некаквим административним реформама за турску рају, не иду ни за чим другим, до ли за тим, да се за време спречи пропаст Турске, и да се одузме повод крвавој, јевропској војни, у којој би једна или две државе могле да разделе ризе турске — једна да узме Босну и Херцеговину а друга Цариград и све црноморске богате земље. Дакле је сасвим близу памети, да дипломација хоће да својим дипломатским услугама обмане усталу рају, тако исто као што је обмањивала и обмањује Херцеговце. Но већ је касно! Нека дипломате држе рају за скота нека Андрашија пише реформне ноте, нека и јевропска полузванична журналистика оплакује упорство устаника; ипак ће борци (за слободу) да придобију признања како пред непријатељима тако и пред пријатељима, Јевропа ће имати права и повода да се истиче са својим „човекољубивим" предлозима, само дотле, докле се устанак ограничи на једну или две провинције. Устане ли цео бугарски народ, изиђе ли из својих граница Србија и Црна Гора и не пристану ли Херцеговци и Бошњаци да положе оружје и после друге ноте грофа Андрашије, то је онда питање решено и слобода балканског полуострва је осигурана".

ВОЈНИЧКИ ПОЛОЖАЈ ТУРСКЕ.

Под овим насловом доноси „Преса" овај чланак:

Поред великог политичког догађаја у Цариграду и владивинских мера нових турских државника, које стоје с њиме у најтешњој свези, од знаменита је интереса садањи војнички положај Турске. Да ли ће престати покрет, који је већ по свима крајевима започео да ли ће Србија и Црна Гора још бити уздржане, да ли ће у опште крај учињен бити жељи за ратом, то пре свега зависи од тога, које су војничке мере нови власници у Цариграду предузети кадри, да усташима у провинцијама и непријатељским странкама као збиљска, штовање улевајућа сила на супрот стану. Турска би требала да по организацији своје војне снаге у случају рата 460.000 људи (без „ландштурма) на бојно поље стави. Ми смо видели, да ни половина ове војне снаге и ова ни онда није могла покренута бити, када су Турци имали довољно времена да своју војску прикупе. У организацијоном закону прописани број војске мора се дакле за све будуће време изоставити из рачуна и само још она војна снага у обзир се узимати, с којом су власници у Цариграду у истини располагати кадри. Ова истинска војна сила одступа да богме од оне, која је у листама серасћерата пописана, јер једва да би за целу јевропску Турску више изнела од 120.000 људи. Одовуд падају 20.000 људи на Цариград, Солун, Дренопољ и Варну, не много више за дунавске тврђаве, а остатак за разна бојна поља.

Ова се распростиру сада од Шумле до јадранског мора и тако раштркавање „оперујуће" војске нужним праве, да у пркос највећем усиљавању ни на најважнијим тачкама не може се концентровати више од 20 до 25.000 људи. При томе усташи прете скоро свима главним комуникацијама, они су заузели важна раскршћа, тако да слободно кретање турске војске није више могуће ни у једној од северних провинција. Војници трпе оскудицу у свему и свачему; они су слабо храњени, без плате, хрђаво обучени, и оскудно наоружани, те нису способни за трајно војевање. Ово не даје баш врло утешну слику за акцију способне војне снаге турске државе; али ствар би могла узети други, и то брзи, бољи обрт, кад би енерђија, која је досад показана у средсредњој столици нове владе, без заустезања и на војничку управу распострла се кад би војсци, која стоји у пољу, нужна новчана средства шиљана била, да најнужније потребе у храни и војном материјалу намири, и кад би, и ако не бројно јаки, а оно за операцију спремни корови дошли у положај, да сву своју војску и војничку згоду у солидно материјално стање поставе, и да дотле поседнуте позиције задрже, докле не би из азијатске Турске накнадна војска дошла.

Претпостављајући да се нужни новци у свима

ЛИСТАК.

ОТАЦ ПАЛАЦКИ.

(Наставак и свршетак.)

Године 1848. изађе Палацки на међдан политички. Бранич буде својој домовини, нарочито свом драгом народу.

Немци се дигли били у својој „земљи од сто боја*)" да буду и они један народ, бар на збору и договору.

Ал њима не бијаде доста своје им толике земље самосвојне и понемчене, и толиког свог народа и однарода словенског — вечити грамзљивци хтеше у свом мору немачком да утопе и лепу земљу Чешку, како би се мало за тим потрљо и сам сав народ чехословенски.

Узом мртвоузачком навалише да привежу за круну свога некад Карла великога и венац светог Венцеслава.

„Одбор педесеторице" позове (10. априла) и Палацкога на свенемачко вéће у стародавно срце немачко, у Франфурт, да заступи тамо тај „делак велике Немачке," земљу Чешку.

Ал Чехословенин Палацки устаде, „мачем својим, речју" да пресече те свенемачке узе мртвоузачке.

Место сам главом да оде, пошље он Немцем у Франкфурт ону своју, вавек знамениту посланицу — не, да пером писа по хартији у тој, већ, мислиш, длетом у станац-камен уреза он вековечне речи:

Чешка земља није пришипетља Немачкој ни работница Немцем; круновина је она самосвојна, која знаде само за свога од старина по закону краља, па за цара у Бечу, и

„.. да није Аустрије, ми би је морали створити!.."

*

Састао се по том у Златном-Прагу збор свесловенски.

На том збору старешује првобудилац чешки, Палацки. Први му уз колено дела води Свесловенин Шафарик.

„.. да није Аустрије, ми би је морали створити — јекну јека на том збору свесловенском на сваком језику словенском.

Те речи на злату удари на своје заставе јуначки бан Јелачић.

Те речи из-златоусти на духовском збору и Србљем седи патријарх Рајачић...

И од речи дела се оваплотише — на бојном пољу дела витешка.

Словени се дигоше!..

Из темеља заљуљани, цароставни престо у Бечу подупреше Словени живим бедемом, грудма својим и срцем јуначким — костима га озидаше, као од вајкада, крвљу подлепише и учврстише.

И монархија Аустрија би спасена — оста у целини.

Ал ту монархију Аустрију вером-крепки Палацки, и сви за њу устаоци, замишљаху да буде свебратско огњиште, око којег да се свак народ, судбом у њој на заједницу прибран, греје као на свом сунцу — „да се сачувају разни народи аустријски свак за себе: да буде сваком своје!"

* * *

Дне 8. маја министар гроф Пилерсдорф напречац зове Палацкога у Беч. Изненада предаје му својеручно писмо царево. Цар га прима себи уз колено — постави га министром просвете.

Београдски какав Паризлија ил Бечлија, ил чак и Швајцарац без оклевања оберучке би се за то прихватио — неславољубив Палацки с разлогом одбија ту почаст. Брзо за тим одрече се и одборништва „врховне владе" у Чешкој.

А на саборима то у Бечу, то у Кремсиру неустрашљив заступа свој народ чешки и све редом словенске. На „штиту му неоскврњеном, патриотском" још једнако пише јединство и целина царства, ал „мачем својим светлим, речју" неузмично војује за равноправност сваком народу у царевини тој аустријској.

Одборник он (од 1. августа) израђује основу за уставност. Ал назори његови једва за који дан нешто живота добише тек у диплому октобарској 1860.

Дне 2. септембра (1848.) и по други ред нуде му министарску столицу у Бечу — он, усталац за свој народ, и по други пут не седа на њу.

*

Прохуја брзолетом, као и свака обична, и та бурна година 1848.

Мала хвала и нехвала би за толике жртве словенске. По свом старом адету, Немци се тад осисилише већма но икада — равноправност народа, самосвојност живота народног осташе мртва слова на хартији, да и та повремену мољци изгризу!

Неплашљиви Палацки рече „свесилноме" Баху:

„.. кад нема равноправности за народе у Аустрији — прости боже жртве толике — Словени ће одјако радити за себе, па шта било да било!

Још написа он у листу вавек-славна Хавличка, у „Народних Новинах" — на туцин-дан 1849. чланак „о централисању и народној равноправности у Аустрији."

Тај туцин-дански прекор за заслуге подиже буру и тучу над главом првобудиоца аустријанства, Палацкога. Хтедоше га дати на суд војни у Грацу; хтедоше га прогонити и затворити као и честита Хавличка и некад нашег Ђурђа Бранковића, ни крива ни дужна — ударише на-њ стоногу и стооку полицију. да га прати као сен узастопце, да му, где могбуде, чак и у душу завирује!...

А Палацки седи на миру на свом скромном добру у Лопковићу. „Дела народа чешког" ниже у низ вечити, да се на њих до века угледају синци и потомци Хуса и Жишке и толиких узор-велеумова и јунака — те да пазе, кад буде, у ком има вере у ком-ли невере.

*

Прохујало је и десет и двадесет тешких година — силесија бечка у кврге је стегла била и криве и некриве, одмагаче и помагаче: једне зар за казан друге бар од веље захвале!

Немштина узе сав мах...

На чешки народ наишла била опет морија стара — још побрала по народу одмете па расула по свој царевини, да трују и што је од чуда још здраво и своје остало...

Ал свака сила за времена а невоља редом!

Злокобна година 1859. довукла је силом и 1860.

Сила попусти — слобода за који часак грану.

* * *

Године 1860. враћа се Палацки опет на рад политички.

Чешки народ једнодушно поздрави га као оца свог, као вођу свог народног.

*) „Hundertfarbenland" — зваху Немци своје, на толико држава и државица, расparчетане земље немачке.

правцима у ток ставе, могло би се 60-до 80.000 људи из Азије у Цариград довести, тако да би војска, која би „оперовала,“ до 200.000 људи износила. Тек с овом војском био би Муктар-паша с једне а Абдул-Керим-паша с друге стране кадар, да и онда предузме офензиву у већој мери, кад би устаске чете више потпомогнуте биле од Србије и Црне Горе, него што је то до сад било, јер да би на тврдоме темељу подигнута, с новим спомоћним средствима савесно располажући влада пре свега у пољу стојећој војсци као снажна потпора служила, да се потпуно разавијање војничке снаге Турске неби смело дуже одуговлачити то је без сваке сумње.

Питање је, да ли ће усташи новој влади оволико ма и кратког времена за прибирање дати, и да ли догађаји на балканском полуотоку, неће на скоро прећи у очити, општи нападај на турску владу у Јевропи. У таком случају ни сазивање турских хидаја, који броје до 320.000 људи неби довољно било, и садања војна снага турске једва би, без туђе помоћи довољна била, да се одржи на бојноме пољу.

ДОПИСИ.

Београд 21. ов. мес. Још 17. ов. мес. почели су се скупљати поједини баталијони пешака, пијонери, болничари и коморџије у логор на брдо Бањичко, да се у војничкој тактици за три дана обучавају и што боље опреме за даљни пут у Деligрад. Том приликом је нови српски ђенерал Черњајев у присуству министра војног изишао у логор и прегледао целу београдску бригаду од 6.000 војника народни. Даље је прегледао и спрему нашавши све у своме реду, а чињена је и маневра над посавским баталијоном, где су се војници као врло изврсни показали. Черњајев се пред министром вођеним изразио веома задовољно о успеху и вештини будући бораца за цело српско ослобођење и уједињене. У логору је био овог дана и пуковник Измаилов, разгледавши са пажњом сву убојну спрему, а присуствовао је и при маневрисању посавског баталијона. —

20. ов. мес. ујутру рано око 6. сати поче се кретати војска с брда Бажичког спуштајући се другу крагујевачком, и поред тужног споменика из првог српског устанка погинулих јунака упути се даље на тркалиште, гди је кнез у присуству оба ђенерала, Черњајева и Заха министра вођеног и аћутаната, изишао да испрати борце и јунаке готове у свако доба да на прву реч његову Косово освете, а јадну рају од петовековног ропства ослободе. Осим кнеза и његове свите било је млого света из Београда и околни села, који с веселом душом испраћаше своје миле на браник отаџбине. Војници беху сви без разлике весели: певајући и кличући одоше друмом цариградским преко Ћуприје право на Делиград. —

Како је велика потреба за официре, то је министар војени поставио 40 нових подпоручика произведених од народника стајаће војске. —

Предавања на великој школи обуставиће се 1. Јуна званично. ђаци из унутрашњости почињу се већ разилазити својим кућама, и као пољски болничари послужиће сваки у своме крају. —

Из Брода јављају, да је Никола Црногорчевић из Тузле 18. ов. мес. у првој битци Вучијаку, а у 22. год. својој погинуо, пошто је јуначку главу своју са две турске заменио. Никола *је* први и подигао устанак у Вучијаку желећи да што ближе устанак дотера српској граници, али злосретна турска пушка погодига, не дочекавши да види своју Босну ослобођену. —

Из Босне 22. маја. Ако је берлински састанак био предмет новинарског нагађања пад, или смрт — јер је свеједно султана Азиса и проглас Мурат ефендије за султана турског чин је од далеко веће знаменитости него ли измајсторисани састанак трију канцелара.

Како је по другим областима и вилајетима примљен глас о наименовању новог султана, ми још незнамо, али ако је као код нас, онда што год клања мисли, е су се повратила времена првог султана Мурата.

Овоме се није чудити. Уз оно што збачени султан није имао никакве врлине и примамљивости, догодио се је и наш славни устанак под њим. Глупи и фанатични Турци и потурице, без да су и могли и знали испитивати дубље и природне узроке пропадања царства, волише за све теретити збаченог султана, ког сад друкчије и не зову него „будаласти Азис“. Те за то толико су се обрадовали, особито оде и дервиши, што верују да су се повратила доба јаничарска, као да су кад и престајала!

Али ако Турци и потурице уздајући се у Мурата, ми невидимо са његовим ступањем на престол никакву другу, него личну промену. С тог за нас вреди: Султан прошао султан дошао. Што Турци прете, е ће сваког сјећи ко неклања, и који није верна раја, ми се тог неплашимо, то су и до сад радили. Да су Турци и њихови пријатељи највише за то промјенили султана, не би ли инакоји начин још које вријеме уздржали се, или бар — при крајњој нужди узбудили фанатизам мухамеданаца и какво чудо шћим починили, то је истина. Него нису наша времена за чуда а ваљда ни са новци Азисовим, чуда се неће моћи учинити, па све ако их буду одузели.

Како српска војска пређе границу малаксаће та помама турска а наш устанак као и бугарски, не само што ће се раширити, него ће у највећој мери чудаствено задобити.

Међу тијем још се ништа нечује оће ли се и босански и херцеговачки валија промјенити. Зна се да од уторка 18. о. м. и судови ништа нераде и да се на сав глас свуд говори само ће одслен шеријат судити, канун није турски него ђаурски, а султан оцански што је гођ противу алкурана, чинити несме.

Ми се надамо, да сад нити Аустро-Угарска неће толико непријатељ нашем ослобођењу и јединству бити, кад је видила да јој немогуће даље status-quo уздржавати, нити с војском наше земље окупирати.

Прије ће Аустро-Угарску од сваког глава заболети, него ли од српске државе и српског народа. Шта јој смета данас ослобођена и уједињена Италија, која је много већа и снажнија него што ће икад бити ослобођена и уједињена Србија.

Сад оде све што у Сарајеву бијаше војске пут Вишеграда, а Сарајлије су све на оружју они ће да бране Сарајево. Чудно ће га одбранити. О свему опширно с другом поштом.

На доњем Дунаву 17. маја. Данас упаде између Лом-Паланке и Дабре 280 добро оружаних устаника бугарских.

Стража турска која их је спазила, побегла је одмах, пошто је једног свог на месту мртва оставила.

Устаници одоше даље без икаквих препона.

Занимљив је начин, којим су у своју земљу на своје огњиште ускочили бугарски борци способни да тирану рекну: „доста је твог“!

На пароброду „Радецки“ који носи путнике на доњем Дунаву, ушло је овог воза *на свима* румунским паробр. постајама, више него обично путника са редовним картама и пртљагом у сандуцима који је као „генек“ путовао. Кад је лађа стигла између Лом-Паланке и Дабре, магновено је на истој од безоружаних путника постало 280 са револверима и остругушама до зуба наоружаних устаника. Револвере су имали скривене под хаљинама а остругуше са осталом спремом у њиховим сандуцима, које су оног тренутка поразбијали. Разнолике капе, које дотле имадоше мними путници, одједаред замениште се једноликим устаничким капама, на којима беше знак: „за слободу.“ Капетану је лађе јављено, да команда исте прелази у њихове руке, а овај свој поступак и писменим признањем оверише. На лађи је био савршен поредак, ма да је у истој било и неколико турских официра као путника.

На заповест нових заповедника у лађи, пристала је иста уз голу обалу између Дабре и Лом-Паланке где су се устаници искрцали са узвиком: „живила Бугарска.“

Пред очима свију путника у лађи, „курбан“ овом почетку беше један турски стражар ког уби један устаник остругушом уз узвик: „Помоз боже.“

Лађа оде својим путем уз воду, стража се турска разбеже, а устаници развише барјак, покидаше пред собом телеграфске везе и одоше да бојак бију за своја права и слободу.

Скорије више.

ИЗ ДЕЛЕГАЦИЈА.

Дана 25. маја држао је прорачунски одбор аустријске делегације седницу, у којој је за разправе прорачуна министарства спољашњих послова добио повода изјавити се о одношају напрама војсци, а заступник министарства рата о наумљеном по одбору пуштању војника на допуст у сврху, да се тиме при буџету штеди.

Известитељ *Штурм* развијао је своје назоре, како би се могло прилично много приштедити, кад би се војници пре пуштали на допуст, а доцније сазивали. При том требало би свакако највећма пазити, да војска буде за бој ваљана. Од приштедња могла би се војницима побољшати храна. Препоручује влади питање, не би ли се тиме, што би се војници у место јесени, лети сазивали, могло приштедити. Наглашује, да нежели, да се презентни број или време презенције умањи, Предлаже, нека се због предложених тих мера избришу код подмире 2,262.600 фор. а на друга два наслова, савезна с подмиром, нека се дозволи вирман.

Министру спољашњих послова, грофу *Андрашију*, даде известитељев говор повода, да од прилике следеће примети. Најпре рече, да мора констатовати, како је у становиту обзиру конкретна одговорност између министра спољашњих послова и министра рата, кад се ради о чувању интереса монархије. Успех је зависан од двога; први има настојати за мирољубивом политиком, други, да војска буде увек добро припремљена. О потанкостима конкретнога питања није му се изражавати, јер то спада на министра рата, већ ће само казати некоје опште приметбе. Известитељ је споменуо да су од године 1867. ратни трошкови скочили скоро за 50 постотака. Са своје стране мора замолити, да се и даље ствар размотри. Неколике године пре, ако се добро сећа, при наступу Шмерлингова министарства и уставне ере, изнашао је ратни прорачун 110 милијона форинти, те је одтад ординаријум снижен на 69 до 70 милијона.

Најпре је то заслуга користне контроле уставних фактора и устава, но и други су узроци на то деловали. Од времена о ком је говорио, повећани су ратни прорачуни по свим европским државама двоструко, па и троструко. Што је дакле једина Аустро-Угарска умањила те трошкове, томе је разлог у уверењу превишњега господара војске и владе, да веће трошкове по времену држава неба могла подносити.

У унутарњој управи Аустро-Угарске није скоро министарства, код кога се трошкови неби били повећали, нешто због темељитих околности. Заједничка влада најозбиљније је настојала, да се нетроши више, и пре неколико година пошло је штедњи за руком, те је дотерала до нормалнога буџета, у ком је за Аустро-Угарску установљен размерно мален ординаријум. Од пре беше начин, да се је долазило увек с већим тражбинама, утемељеним додуше на потреби, но у последњим годинама није тога, те се код састављања тражбина владе подпуно пази на народно-економни и финанцијални положај државе. Уз најодрешитије настојање ратне управе и превишње жеље, да се чим више штеди, мислила је ратна управа, кад је први пут ставила своје тражбине, да мора $4\frac{1}{2}$ милијона више тражити, него ли тражи у овом прорачуну. Премда је мучно било икако побити ставност те тражбине, судила је заједничка влада, да с обзира на фин. положај државе мора одбити то веће искање. Међу већим тражбинама бијаше садржан и трошак на побољшање хране. Премда је признао, да би храну требало побољшати, одгођено је на боља времена побољшање, јер се друкчије није могло ништа уштедити.

Неможе бити у интересу државе, да се одговорни по њезине интересе министри стављају тако рекући на полу одговорност. То би се пак догодило, ако се онолико избрише, да ратна управа неможе јамчити за праву бојну снагу војске. Само ако се по договору умање тражбине, може сваки министар примити за се сву одговорност. Спомињући, да држави треба мирољубиве политике и ратне снаге, завршује молбом, нека се недира у ништа, што би могло нахудити поверењу, сталности или снаги војске.

После министра развио је фмл. *Бенедек* своје назоре о предложеној мери. Побија је, јер би се војници слабије изобразили и дисциплинирали, те би тиме обранбена снага монархије ослабила. Сад, гдесе казне неупотребљују да се уверење дужности развије, морају војници дуже времена и непрекидно служити. Прекинута служба слабо користи, и то илустрира генерал из своје тридесетгодишње праксе. Да се људи позивају с пролећа наместо с јесени, мање би очврснули, а зимско би доба, које је за теоретички наук погодно, било изгубљено. Свршује изјавом, да ће на сваки трошак пазити баш као што би сваки заступник, но испод становите мере непуштају интереси службе.

Др. Демел подпомаже известитељев предлог. Људи су различно изображени кад долазе, те ће их много бити, који ће се пре изучити и пре моћи бити одпуштени. Одмах би се могло наћи 30.000 изучених људи, који би се могли поодпуштати. Између 90.000 људи, што их даје сваке године контингент, наћи ће их се 10.000, који ће пре бити готови. Пуштајући оне, које нетреба, моћи ће се побољшати храна осталим, а вирман између појединих ставака олакшаће се посао. Истиче, како би требало војсци боље хране.

Фмл. *Бенедек* очитује, да нежели, да се побољшица хране спаја с другим насловима. Мора заступати назор министра рата, да му је мила извежбанија, него ли добро храњена војска.

Гискра констатује са задовољством, да се и сад војници на допуст пуштају пре навршене треће године службе. О практичним посљедицама те мере изјавиће суд, кад се буде разправљало о закључним рачунима. Његова је мисао, да је добра

Тисућама повереница обасуше га Чехословени за сведочанство тому.

И његова реч поста велика и прва.

Са достојним зет-сином својим, с „лавом чешким“ Ригером поведе отац Палацки народ чешки к самосвести и напретку.

Једнодушје, слога Чехословена задиви сав свет — борба њихна политичка страх зададе противником, на радост и за углед осталој браћи словенској.

Ал не би још лепе среће словенске —

Од „страха свесловенског“ збратише се Немци и Мађари, раздвојише царство, поделише међ' собом господство и власт. Немци с оне, братићи им с ове стране Литаве „притиснуше Словене уз дувар!“

И је-л чудо, што и сам Палацки под старост остави се свога првашњег начела: стварања Аустрије, кад се и сама невољно и вољно раздвоји, на две поле преполови...

Сила јача — ал још не надјача.

Борише се Чеси, не уморише се. На послетку сташе чврсто на свом прагу и огњишту, да не дају ни за длаку од свог, од старина права — да чекају спремни на боља времена.

Декларација (1868.) дивна је реч и сведочанство свести и самоуздања народа чешког. Из ње веје из сваког гласка велеум и народни дух Палацков.

„. . Сваком своје. — Не дајмо се!“

*

Уз ту јуначку политичку борбу наставља старац Палацки и рад свој књижевни и око просвете народне.

Године 1862. основа он „Сватобор“ дружину, да се на невољи нађе сиромашним књижевником.

У свом „Радгосту“ (1871.) оставља отац Палацки свом народу последњи савет у аманет.

Пред смрт своју довршује своје ремек-дело „Дела народа чешког.“ Печат духа свога великога удара на то своје мојсијевско петокњижије — на трудбу своју и рад за четрьест година!

Ал још се и не разлегоше по Златном Прагу бурни поздрави, радосни усклици из свега Словенства о тој светлој слави (23. априла ове године) — а радост ту узастопце догони и престиже глас о смрти Палацковој!

Голему радост свесловенску замени још већа жалост.

У седамдесет-осмој години свог раденог и славног века заврши отац Палацки драги живот — да га жали Словенство.

Са две крупне сузе у очију — с једном отачке жалости, с другом своотачке радости умре Палацки:

пред смрт своју гледаше, где се поруши слога и љубав међу прваци у народу чешком — рану ту голему понесе са собом и у гроб;

пред смрт своју дочека да види свестан народ свој, дорастао за лепшу своју од старина срећу — и дочека да умре у очи васкрса југа словенскога, да сазна за српске Леониде и нове Обилиће и да их благослови!

С те две сузе склопи очи отац Палацки! . .

* * *

Да завршимо!

Било је то године 1861. с пролећа.

Глас допаде у Бечу свеколикој омладини словенској: сутра јутром долази на државно веће у Беч отац Палацки с Ригером.

Освану леп данак пролетњи. Јутро је затекло омладину свесловенску на северном колодвору у Бечу.

Полетисмо на сусрет тим избраником чехословенским — дочекасмо их као да нам тај дан још два сунца грануше.

И сад ми је пред очима у памети та смерна старина. Под руку га изведе црномањаст човек. би рекао, јужна га земља одгајила — то беше Палацки и Ригер.

И данас, кад-год се сетим тог дивног јутра — звони ми у ушију оно урнебеско: слава и живели! . . .

У вече истога дана била је свечана беседа словенска у дворанах софијних — у част гостима, заступником словенским. Међ' гостима је и отац Палацки.

Песме су певане — свирка свирала — словенску узајмицу гајила — свесловенску свест будила. . . . Бујно текло весеље — здравица здравицу сустизала: свима заједно и сваком избранику словенском појединце.

Писцу ових редака у део паде, да од одбора српски наздрави старини Палацком —

Устаде за тим старина. Све за час занеми. Проговори Палацки:

„. . Децо моја, синови мајке Славе! Од младости желио сам да дочекам и видим на братимству окупљене све Словене. Видео сам то — гледам и данас. Гледајући вас, децо драга, надам се уздам се, да ће зазорити и нама лепши дани и настати и наше доба. Сад с радошћу могу рећи као богопримац старац Симеун: „Нисте отпуштајући раба твојего, владико . . . . Синови Славе, браћо рођена, пазите се, љубите се, слажите се, не дајте се! —“

Одушевљењу на то једва би краја.

*

А отац Палацки доживе по том и веће радости.

У „белокаменој Москви“ би Палацки у гостима у браће нам Руса на састанку свесловенском (1867).

Узајмица словенска помаче дивским кораком напред!

И срећа и слава Палацкова стиже до врха пред смрт му. О слави поменутој муњолетом долетише му из срдаца свеколиког Словенства поздрави — благовесници свебратимства словенског. . .

И тај најсвечанији тужни спровод од Златног Прага до малена села Лопковића, до вечите куће земним остацима оца Палацкога — и ти од жалости одјеци са свих страна словенских овековечише срећу Палацкову.

Сретно заврши отац Палацки — сретан је био он!

„. . он је прави Мојсије чешком, братимском нам народу; он га је из душевног ропства кроз пустињу надљудских противштина привео к познању обећане, одабране земље.

„Сав се свет дивио великому младићу, када се латио огромне своје мисије, а чешки народ прозвао га својим оцем, својим патријархом, остао му веран до смрти, остаће му захвалан довека*).“

* * *

У **Новом Саду**, о духових 1876.

А. Сандић.

* „Obzor“ бр. 122.

снабдевана мања војска јача од веће слабо снабдевене.

Хартунг се боји, да би ранијим пуштањем на допуст још већма мањкало подчастника. Она побољшица хране, што је наумљена, неће врло удобровољити војске. Помору није крива храна, већ што се људи премлади узимају. А да се неједнако војници пуштају на допуст, неби било добро по дух у војсци.

Коронини предлаже, нека се одлука с обзира на важност предмета одгоди. Фмл. *Бенедек* примећује Хартунгу, да у војску већим делом долазе људи из другога разреда добе. Да се новаци с пролећа сазивају, могло би се догодити као у последњем рату, да неизвежбани људи оду пред непријатеља.

Клијер суди, да се војницима мора храна побољшати, те се позивље на изреке надлежних особа. Министру извањских послова примећује, да он немора јамчити за повољан успех рата. Признаје, да је буџет последњих година повећан у струкама, у којима се предполаже уносност. Говорник жели, ипак, да се војска још умањи, те суди, да се положај монархије неће променити према Европи, ако се војска умањи.

Шауп рече, да је Коронини, стављајући свој предлог мислио, да се може доћи до компромиса. Жели с тога, да се владин заступник јасно очитује. На то одговара фмл. *Бенеден*, да ће радити у смеру предлога, но министарство неможе оштро пристати на Штурмов предлог.

Пошто је *Штурм* говорио против одгоди, а *Коронини* предложио, да се обе делегације о том споразуму, закључено је, одгодити одлуку на сутрашњу седницу.

НОВИ САД. 27. маја. У допису из Београда у 79. броју овога листа има ово: „Шумадија“, познати лист наше конзервативне партаје на радост свију Срба морао је престати на три месеца, даље: па и крагујевачко „старо Ослобођење“ већ *испушта душу* своју, јер и њу та иста судбина гони, која и „Шумадију.“ Ми ништа нисмо приметили на обуставлење слободе пресе у Србији на три месеца дана, не што би се слагали с таким поступком, него што смо за добро нашли, не мешати се у унутрашње ствари Србије, кад је и док је изглед да је на скоку спољашње обштенародне акције. Влада ће у своје време бити дужна, свој по уставу допуштен поступак оправдати. Али морамо од свога листа одбити такође и свако посредно повлађивање томе. Нећемо да испитујемо, да ли је „Шумадија“ престала *свима* Србима у Србији „на радост,“ — али се ми *нерадујемо*, таким — основаним или неоснованим — случајевима. Не желимо ником, па ни „Старо. Ослобођењу“ да „испушта душу“ а још мање, да га судбина гони.“ Не говоримо то с тога, што би хтели да смо „над партајама,“ или да „свакој угодимо,“ јер ми смо давна наш положај према свакој другој партаји означили, и заступали, него с тога, што је „слободна преса“ и наша атмосфера не само по интересу, него и по начелном уверењу, и ми се не бојимо *промаје* у тој атмосфери. Најмање нам је пак борити се с онима, који су ма из који побуда, међутим оружије о клин обесили. Нашим дописницима пак световали смо, и опет кажемо: да од њи из Србије желимо и требамо *факта*, како политична, тако и војничка, омање пак политизовања, и полемисања. Политику и саму тактику политике спрам Србије ми себи задржавамо, тим више, што смо искусили, да је политизовање с оне стране у нашем листу већином било са *српског партајног* гледишта, и ми неувучени у матицу *српски* партајски странака или страсти желимо и од сад, као што смо и до сад, водити и спрам Србије, и други крајева српски, политику српску, или ако се хоће — *обште српску*.

Црногорског кнеза и кнегињу постигла је жалост губитком новорођене ћери им Софије, која је преминула 9. маја. Саучествујући желимо, да кнез утехе нађе у суделовању у скорашњем ослобођењу и у васкрсу народном.

НОВИЈЕ.

Из *Цариграда* брзојављају од 4. јуна: Пређашњи султан Абдул-Азис кога је данас у јутру спопало лудило, *убио се маказама*. Тело му је сахрањено с великом свечаности уз саучешће свију министара и високо достојанственика у гробници султана Махмуда. Записник, који констатује смрт султана Абдул-Азиса, потписан је од 19 лекара и у њему се вели, да је смрт била последица самоубијства и губитка крви, који је настао отуд, што су маказама пресечене жиле на левој и десној руци.

— Из Цариграда јављају: Јуче је више ђенерала отишло у Сулун, да саставе ратни суд, који ће да суди Рефет-паши, намеснику за време убијања посланика.

Порта је званичним начином посланицима до знања доставила ступање на престо Мурата V. захтевајући да се призна.

Поморски министар Ахмед-Кајзерли-паша добио је достојанство Капудан-паше.

— Из *Дубровника* долази вест, да су 150 усташа из чете Мусићеве под вођењем Милоша Ђурчића напали на Стари Слано. Из Паланке и околине под Авдом Капићем дођу сви бегови са наоружаним турским арендаторима и са 140 башибозука. На гори Трстенику, више Закова, дошло је до сукоба. После огорчене борбе од неколико сахата побегну Турци у Паланку, изгубив 24 мртва, 12 рањених, а усташи 6 мртви и 1 тешко рањеног. Међу погинулим Турцима има 4 бега оба брата Капића, Смајо Беговић, Шуљо Бучук, међу рањенима је Авдо Капић. Усташи задобише много оружја, муниције и коња,

— Из *Београда* извештавају, да је дунавско паробродско друштво на знање дало тамошњим трговцима, да ће, ако за неколико дана не однесу еспап из Ђумрука, овај бити у Беч и Пешту патраг послан.

— Из *Цариграда* јављају, да је Митад-паша именован председником државног савета.

— Из *Београда* извештавају, да су Турци посекли у Клисури, у Бугарској, 120 школске деце мушке и женске.

— Са *Цетиња* брзојављају, да је кнез Никола позвао кући све Црногорце, који се налазе у иноземству, и забранио је извештачима листова, да шиљу брзојавне извештаје о кретању војске. Војводе усташке закључиле су, да не ступају у преговоре са владом султана Мурата V.

Смесице.

„(Зоље“ о Турској.“) У берлинском шаљ. листу „Wespen“ (зоље) има о Турској занимљива карикатура под којом је написано „Der Türkenkrach oder der Untergang Konstantinobabylons“. (Турски „крах“ (развпад) или пропаст Константиновавилона.) Султан седи на престолу, кога окружава дим и ватра; лице му је мрачно и грозно, очи су му јако разрогачене, изражавајући највећи страх. На подножју престола су лешине конзула, који су убијени у Солуну, с десне стране нападају на султана Херцеговци и Бошњаци, држећи високо у рукама заставу устанка, и намеравајући да султану својим јатаганима смртни ударац зададу; с друге стране наваљују на султана банкари симитска (чивутска) облика, показујући му грдан број неплаћених купона; Енглеска је насликана како утиро суве марамом, на којој пише: „зајмови“; продрљиви зајмодавци пењу се на степене престола и мећу султану купоне на прса. А чело ногу султана бацила се плачућа жена (Турска) с распуштеном косом, у издераном оделу, и указује на Цариград, који је у даљини и у пламену букти. Мунаре му, које су са полумесецом украшене, руше се, а џамије, које је обузео све прождирући пламен моле се за спасење. А над овим суморно-величанственим призором лете три ханцелаја у виду три анђела-осветника, са мачевима у руци, показујући целом свету на пропадајући Цариград.

(„Њу-Јорк Хералд“) познате су америчанске новине ал какво је то колосално подузеће о том ће нас најбоље упутити ови податци, што их је филаделфијски дописник „Политикин“ дознао у том заводу. Сваки је већ чуо, да су те новине послале засебну експедицију да се потражи пок. Ливингстон у централној Африци а за ту је експедицију коју је извршио Сир Стенле платио „Њу-Јорк Хералд“ преко 30.000 долара. Први сурадници тога листа који има највећу накладу на свету добивају та годину по 25.000 долара (долар носи 2 ф.) — Кад је Хенри Рошфор који је био ради париске комуне осуђен на изгон, ускочио из Нове Каледоније у Америку, дочекало га је пет извештача „Херелдових“, да купе од њега прво писмо што ће га написати после бегства из Нове Каледоније где је заточен био. Рошфор фењераш како га прозваше, што је издавао за Наполеона III. гласовити хумористичко-сатирички лист „Латерне“ (фењер) који је изагнан из домовине (онда царевине) слао из Брисла у Француску у садрених (од жеса) глава Наполеонових — тај уског Рошфор изиште 5000 франака па му их одмах исплатише. Али „Хералд“ бијаше приправан платити за то и до 25.000 франака. — Како ie познато у Америци пеиду недељом влакови жељезнички. Но „Хералд“ неможе допустити да му дођу дописи за 24 сахата касније па да његови известитељи приспу прекасно на које знаменито место догађаја за то иду на свим већим пругама посебни влакови, који невозе друго осим дописе и известитеље „Хералдове“. Кад је била бечка светска изложба отворена имао је „Хералд“ извешће о тој свечаности све жицом дојављено. Ова вест по подморском ужету стајаше га до 4000 долара. Уза све ове бајне трошкове добива Х. Бенет власник тога листа на годину чистих 500.000 долара. Тискајућу машину „Хералдову“ купио се ie за 150.000 франака. Самога 4 човека служе а тиска се на њему сваког сата 30.000 примерака тих новина. Такова шта немамо у Европи.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

БУДИМ-ПЕШТА 3. јуна. (Недељни преглед.) Настаје жетва репице и кошење сена. Овога ће прилично бити, ма да је хладно мајско време и трави доста шкодило. Сад се тек види да је и пшеница и то особито рана мразом оштећена. Изгледи жетве нису сјајни.

Пшенице прошло је 60.000 м. ц. Јесењи термин био је при почетку врло тврд и пролазио је по ф. 11·10, али је спао на ф. 10·85 утврдио се на ф. 11·10 у другој половини недеље пролазила је по ф. 10·80—10·90 за гот. ф: 11 на поч.

Ражи је скакала цена, прошло је 3000 м, ц. испрва по ф. 8·92 после по ф. 9·80. у терминима ф. 9·20, при крају недеље ф· 9 за нов. ф. 9·10 на поч.

Јечам обрт 2000 м. ц. за храну ф. 6·94—8·25 за пециво ф. 7·50—8·10

Кукуруз обрт 12.000 м, ц. цене ф. 6.30 у термеанма за јуни банатска до 6·40 за јули-август ф. 6·60

Зоб прошло 4000 м. ц. цене ф. 9·10—9·46 у терминима за јуни ф· 9·21.

РЕД ПЛОВИДБЕ

из Новог Сада од 9. маја 1876. почевши.

У Земун: уторником и петком после 7 сати у јутру.

У Земун и Оршаву: средом и суботом у 5 сати по подне.

У Тител и Београд: понедељником и четвртком у пола 11 сати пре подне.

У Пешту: понедељником, средом, петком и суботом после пола 11 сати пре подне.

У Осек: уторником и недељом у пола 12 сати пре подне.

У Новом Саду 9. маја 1876. ОПРАВНИШТВО.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА

У ПАНЧЕВУ.

Свима, који се желе ближе упознати са Босном и Херцеговином препоручујемо ова дела и мапе:

1. Путовање по словенским земљама Турске у Европи, од Г. Мјур Макензијеве и А. П. Ирбијеве. С енглеског превео Чед. Мијатовић. Цена 1 ф. 40 н.

2. Karte von Bosnien, Herzegowina und des Paschaliks von Nowibazar (Raszien) vom Hauptman Roskiewicz. (Generalstabskarte.) На 4 листа. Цена је 2 ф. 80 н.

3. Karte von Serbien, Bosnien Herzegowina u. Montenegro (Generalstabskarte) на 12 листова, бојадисана са разјашњујућим примедбама. Цена 10 ф. 20 н.

Наручбине с капаром извршујемо тачно с платом у наточ (per Nachnahme.)

Панчево, маја 1876.

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА.

Курз бечке берзе 27. маја (8. јуна.)

5% металици	68 10
5% народног зајма	68.55
Државни зајам од 1860 г.	108.—
Акције банчине	810.—
Кредитне акције	133.10
Лондон	121.60
Угарске разтеретнице	74.—
Темишварске разтеретнице	73.—
Ердељске разтеретнице	73.75
Хрватско-славонске разтеретнице	85.—
Сребро	103.25
Ц. кр. дукати	5.82
Наполеондори	9.68
	59 65

ОГЛАСИ.

ОПОМЕНА

Поштованој п. н. публици достављам до знања да ћу се овде задржавати још само до 3. (15.) о. м. и примам посете сваки дан од 9 сати у јутру до 6 сати у вече у гостионици „Царици Јелисавети“ соба бр. 22.

Зубни лекар Др. ДИК из Пеште.

1—

Лицитација ергела.

Због тога, што престаје позната футошка ергела, која је од много година постојала, имајући порекло од племенитих кобила и чисте крви, „фолблут“-праотаца **Скамандра, Полиса, Соте ла Купа, Грађанина, Амата, Водфсберга, Династа, Кунт-Јевђенија**, и која је (ергела) брижљиво негована, биће 8. (20.) јуна о. г. лицитација ради продаје свију племенитих матера-кобила и овогодишње ждребади као и 1—4 годишњег подмлатка, а најпосле и више јахаћих и таких коња, који су почели јашити се, као и таких, који се прежу у кола, који се сви могу дотле видети у Футогу и у блиској ергели, па и из слободне руке продати.

У Футогу, маја 1876.

(Паробродска станица).

Управа добара грофа Котека.

ЈЕДИНА РАДЊА У БЕЧУ!

која, узимајући у обзир рђава времена, цену својих еспапа још за 30 процената спушта, је

Фабричко стовариште кина-сребра од Х. Бетелхајма и друга у Бечу

(H. Bettelheim & Comp. Wien. Kärntnerstrase 14. im Bazar.)

Коштају н. пр.

	пре	сада		пре	сада
6 кавених кашика	2.50	1.50	1 „цукерпикела“ са заклопцем	4.—	1.20
6 кашика за јело	7.50	2.75	6 тацли за шећер	3.50	1.20
6 ножева за сто	7.50	2.75	1 кутија за путер	3.—	1.50
6 виљушака за сто	7.50	2 75	3 плута (запушача) с фигурама	3.—	90
1 „супнпшепфер“	5.—	2.50	1 пар чирака	6.—	3.—
1 „милхшепфер“	3.—	1.50	1 суд за тој	8.—	6.—
1 мока-шоља с кашиком	6.—	3.—	1 суд за сирће зејтин	8.—	5.—

Особито обраћам пажњу на

6 ножева, 6 виљушака, 6 каш. за јело, 6 каш. за каву	сва 24 ком. у елег. кутији у место 24.— само 9.50	6 десерт-ножева, 6 дес-виљушака, 6 десерт-кашика, 6 рашљи за нож.	24 к. у елег. кутији у место 26.— само 9.75

Најновија паста за чишћење злата, сребра и **кина-сребра**, од комада 25 н. 6 комада ф. 1.20. Дивне тацле, судови за тој, „тој-сервис,“ намештаји за сто, жирандоли, шећерни посипачи, разбијачи јаја, гарнитуре за јаја, згоде за држање чачкала, гривне за салвете итд. итд. За стране по наплати (per Nachnahme) тачно и савесно. — На захтевање послаће се опширан списак цене **забадава**. 3—24

ПОЗИВ

НА ГЛАВНУ СКУПШТИНУ

ради конституисања по новом уставу, која ће се држати у недељу 6. (18.) јуна 1876. у два сахата по подне у мађистратској дворани.

Панчево 1. јуна 1876.

УПРАВЉАЈУЋИ ОДБОР

ПРВЕ ПАНЧЕВАЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ ЗА ВАЂЕВИНУ.

§. 57. нашег устава прописује: Да би скупштина правоваљане закључке доносити могла, нужно је да су у њој најмање 60 (шесет) удеоничара са 400 удела заступљени.

ДНЕВНИ РЕД.

1. Избор управитеља.
2. Избор управитељевог заменика.
3. Избор 16. чланова за управљајући одбор.
4. Избор тројице чланова у одбор за надзиравање.
5. Избор тројице скрутатора.
6. Избор двојце чланова за оверовљење скупштинског записника.

1—3

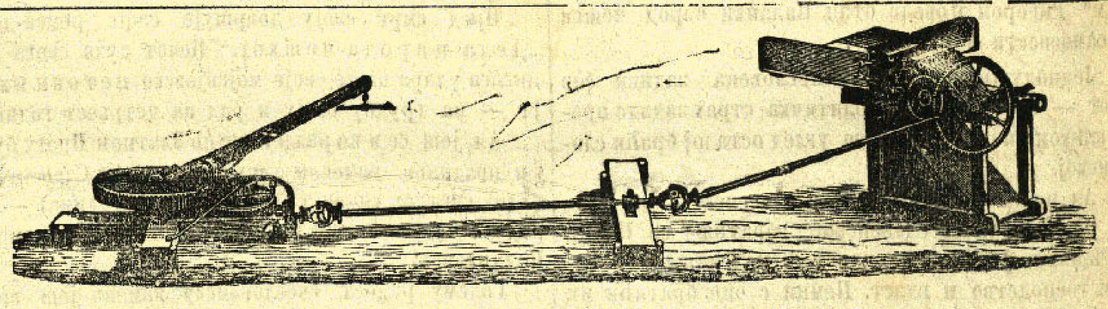

ЗЕМЉЕДЕЛСКА ФАБРИКА МАШИНА

СТЕВАНА ФАРКАША У ПЕШТИ,

(Stefan Farkas, Buda-Pest)

препоручује за долазећу летњу сезону све врсте готових **земљеделски машина** и то: **машине за млаћене са справом за коње** и то за 1. 2. 3. 4. 5· 6. коњских снага са или без справе за отресање сламе; **обе последње** снабдевене са згодом за чишћење и сипање у џак, по јевтину цену; осим тога **има американских машина за млаћење**, са стубовима, справом за коње и за **тресење сламе**, од 1—6 коњских снага; тако исто ручних **машина за млаћење које два човека окрећу**, после врло добрих справа **за чишћење, сортирање, сејање, плугова, справа за сејање, мотика, плугова за њиву**, са **дрљачама** од **челик гвожђа**; машина **за крљење кокуруза**, **за сечење репе**, пресе за **цеђење грожђа** и т. д.

Фабрика прима свакојаке репарације (поправке).

Радионица фабрике: Будим-Пешта, Üllоerstrasse Nr. 5. камо нека се наруџбине шиљати изволе.

6—6

Власник и одговорни уредник др. Св. Милетић. Издавалац „Задруга за срп. нар. штампарију.“ Српска народна задружна штампарија.